

Hoe het ooit begon, interview met de oprichters

**20
JAAR!**

Lustrum: PerspectieF (ruim) twintig jaar!

PerspeX

Jaargang 20 | NR 4 | Oktober 2021

De verhouding tussen
PerspectieF en ChristenUnie

Hoe kijkt Carola Schouten
naar PerspectieF

Oud-PerspectieF'ers
in de politiek

Voorwoord

Beste PerspectieF'er,

21 jaar geleden, het millennium jaar, het jaar 2000. Ik herinner me dat als een jaar waarin ik SimCity 3000 voor mijn verjaardag had gekregen. Toen deze vereniging werd opgericht zat ik nog SimCity te spelen achter de computer. Ik was burgermeester van mijn eigen stad en had eigenlijk best veel verantwoordelijkheden voor zo'n klein meisje. De taak was een hele stad te bouwen en draaiende te houden. Je begon met genoeg huizen, water en stroom. Daarna richtte je je op het zorgen voor van goede scholen, schone lucht en voldoende politieagenten. Soms rees de criminaliteit de pan uit of was de werkgelegenheid om te janken. Alles wat je wilde bouwen kostte geld. Toen al begreep ik dat belastingen 'meer geld' betekenden, maar dat was niet gratis. Deed je het goed, dan mocht je een mooi stadhuis bouwen. Waren de burgers niet tevreden, dan kreeg je dat te merken met demonstraties en stakingen tot gevolg. De meeste frustratie kwam als je stad perfect was. Water? Check. Stroom? Check. Voorzieningen? Dubbelcheck! En dan... kwam er een tornado, of nog erger een alieninvasie je stad binnen.

Hoe accuraat het spel was ingericht, daar had ik helemaal geen weet van. De realiteit is namelijk gigantisch dichtbij. Boze burgers die de straat op gaan, een belastingstelsel waar niemand blij van wordt en veel te weinig huizen voor al die jonge mensen. Ik wil daar weer naar kijken met het optimisme van 21 jaar geleden. Het optimisme waarmee een meisje haar stad bouwde en waarmee een groep jongeren een politieke jongerenorganisatie oprichtte. Ik wil met PerspectieF bouwen.

Gefeliciteerd! Liefs, Bina Chirino

Inhoud

- 4-6 Hoe het begon: **de oprichters van PerspectieF**
- 7-9 Analyse: **de verhouding** tussen PerspectieF en ChristenUnie
- 10-12 Van **PerspectieF'er** tot **ChristenUnie-politicus**
- 13-14 Uit de **oude doos**
- 15 Column: wat is de **functie van PJO's?**
- 16-18 Hoe kijkt **Carola Schouten** naar PerspectieF?

Pagina 4
HOE HET BEGON:
DE OPRICHTERS
VAN PERSPECTIEF

20
JAAR!

Woord van de redactie

Als student-assistent voor het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP) zocht ik eens de geschiedenis uit van de ChristenUnie. Vooral het ontstaan ervan vond ik heel interessant: het samengaan van het Gereformeerd Politiek Verbond (GPV) en de Reformatorische Politieke Federatie (RPF). De kersverse unie zag zichzelf niet als politiek links of rechts, maar à la de RPF als christelijk-sociaal. Tja, wat verandert er eigenlijk? Dat is een omschrijving die ChristenUnie nog steeds graag gebruikt.

PerspectieF liep hierbij voor de troepen aan. De jongerenafdelingen van RPF en GPV gingen in mei 2000 al samen, eerder dan hun moederpartijen. PerspectieF riep op het maartcongres in 2001 op om de fusie tussen beide partijen 'niet langer dan volstrekt noodzakelijk' uit te stellen - een motie die werd aangenomen. Nogmaals: wat verandert er eigenlijk? Ook nu loopt PerspectieF vaak voorop, al heb ik het nu niet over organisatie maar over inhoud. In de analyse van de verhouding tussen PerspectieF en ChristenUnie ging ik met redacteuren Eliatha en Sophie in gesprek met (oud-)bestuurders van PerspectieF. Uit de tien interviews vallen zoveel lijnen op te maken, we konden helaas niet alles opnemen in deze lustrumeditie. Helder was in elk geval dat PerspectieF de afgelopen vijf jaar - het afgelopen lustrum - op inhoud sneller stappen wilde zetten. En interessant: dat was niet altijd omdat PerspectieF graag de radicale jongere uithangt, maar óók omdat PerspectieF juist nuance wilde brengen in een standpunt van ChristenUnie. Ik mag hopen dat we daarop zeker niet veranderen!

Antrude Oudman
Hoofdredacteur

Tijdlijn

Het ontstaan van ChristenUnie en PerspectieF

- 1981** oproep van zeventig GPV-prominenten tot lijstverbinding met GPV
- 1993** verruiming ledenbeleid van GPV
- 1998** Dubbelbesluit GPV: geen gezamenlijke lijst maar wel de belofte tot verkenning van samenwerkingsmogelijkheden
- 22 januari 2000** Oprichting ChristenUnie als politieke unie van het GPV en de RPF
- mei 2000** Jongerenorganisaties RPF en GPV gaan samen als PerspectieF
- maart 2001** Uniecongres neemt PerspectieF-motie aan met de oproep om fusie niet uit te stellen
- november 2003** Uniecongres stemt voor opheffing van RPF en GPV
- 31 december 2003** Formele opheffing RPF en GPV

Fusie van RPF-jongeren en GPJC:

twee oud-voorzitters aan het woord

Het ontstaan van Perspectief stond onder leiding van de voorzitters van de jongerenbewegingen Reformatorische Politieke Federatie-Jongeren (hierna: RPF-Jongeren) en Gereformeerd Politiek Jongeren Contact (hierna: GPJC). Perspex heeft met Koen de Snoo en Hans Valkenburg gesproken over de fusie van tot Perspectief. Koen was GPJC voorzitter en Hans RPF-jongeren voorzitter. Hoe hebben zij dit proces ervaren en hoe kijken zij daar nu op terug? En: wat geven zij actieve politieke jongeren van nu mee?

Redacteur: Pieter Jan de Jong

Koen en Hans beschrijven eerst de periode dat zij lid en bestuurder werden van hun politieke jongerenvereniging.

Koen: "Toen ik 15 jaar oud was, werd ik lid van de GPJC. Officieel mochten jongeren pas op hun 16de lid worden, maar ik zat al wel eens op het achterste bankje. In 1996 ging ik eerst wat commissiewerk doen voor de vereniging in 1998 werd ik voorzitter van de vereniging. Gerdien Rots was op dat moment voorzitter van de RPF-jongeren." Ook vertelt Koen over de onderwerpen

die destijds in de GPJC-vergaderingen werden behandeld. "Ik vond politiek interessant omdat de overheid er is voor de dingen die burgers niet zelf kunnen oplossen. We hadden het over medische-ethische onderwerpen en bijvoorbeeld ook over de doodstraf, terwijl dat in Nederland niet actueel was. Achteraf vraag ik mij wel af: waarom hebben wij het toen niet over duurzaamheid en klimaat gehad?"

Hans: "Ik werd gelijk met Koen actief in de jongerenpolitiek. De publieke zaak vond ik interessant. De RPF-jongeren vond ik eigenlijk een saaie club. Ze waren een best grote vereniging maar het was toch wel de fanclub van Leen van Dijke. Mijn missie was om in de

vereniging een scherper profiel te krijgen. Ik heb daags na mijn aanstelling als voorzitter contact gezocht met Koen over het mogelijk fuseren."

Het verschil tussen de RPF-jongeren en de GPJC legt Hans als volgt uit. "De GPJC was het staatsrechtelijke geweten. Zij waren de juridische uitgekookte figuren en hadden juridisch en procedureel wat hoog te houden. Dat kan ik mij ook herinneren van het fusie-proces. Wij als RPF-jongeren hadden het daar niet zo mee. Wij hadden het al wel over duurzaamheid en klimaat."

Bij de RPF-jongeren was Roel Kuiper een belangrijk protagonist voor de fusie, volgens Hans. "De RPF wilde al langer met de GPV werken. De RPF was het verliefde jongetje. Het grappige was dat de RPF-jongeren een stuk linkser waren dan de GPJC, terwijl de moederpartij GPV gezien haar partijprogramma weer scherper en linkser was dan de RPF. De dynamiek was gespiegeld. Dat kwam omdat de RPF onder andere bestond uit ex-SGP'ers en spijt-CDA'ers". Hans vertelt ook over de oprichting van de werkgroep Hermes die de fusie zou voorbereiden. "De fusie was een effort van de zittende bestuursleden en Hermes. We hadden toen ook veel contact met de media en bestuursleden van andere politieke jongerenverenigingen, zoals Boris van de Haan, Sharon Dijksma en Renske Leijten."

De voorzitters geven ook aan dat de jongerenbeweging aanvankelijk bewust wat voor de troepen uit is gaan lopen door het besluit om te fuseren eerder te nemen dan de moederpartij. Deze fusie zou plaatsvinden bij de ledenvergadering van 13 mei 2000. De jongerenverenigingen hadden beiden eerst een vergadering in eigen zaal om te stemmen over de fusie. Bij de GPJC

moest dit vanwege de statuten unaniem gebeuren. Na die stemming kwamen de verenigingen bij elkaar. De vereiste unanieme meerderheid zorgde nog wel voor spanningen.

Hans: "Ik kan mij nog herinneren dat één van jullie tegen was maar de fusie niet wilde gijzelen. Hij is daarom naar de toilet gegaan toen er gestemd werd."

Koen: "Het was inderdaad spannend. Wij hadden ook niets bedacht voor het geval het 'toilet-scenario' niet door zou gaan, omdat we er vertrouwen in hadden dat het goed zou komen. Tegelijk is het ontzettend gaaf dat mensen daar zo consciëntieus mee om zijn gegaan. Dat tref je nu bijna nergens meer aan. Wij hebben ons goed laten adviseren door mensen die er verstand van hebben."

Beide politieke jongerenverenigingen stemden voor en

“Wij hadden ook niets bedacht voor het geval het ‘toilet-scenario’ niet door zou gaan.”

Perspectief was een feit. Als Koen en Hans terugkijken vinden ze het enerzijds knap hoe het proces is verlopen, maar zij vinden ook dat een hoop energie besteed is aan de fusie.

Koen: "Als je kijkt naar hoeveel uren en energie verbrand is aan intern gerichte organisatorische gesprekken, die energie had ook besteed kunnen worden aan inhoudelijke en maatschappelijke vraagstukken en daarover stof doen opwaaien. Dan hadden we meer impact kunnen maken. De gesprekken met de afzonderlijke lokale afdelingen vond ik het moeilijkste. Wij hebben gesprekken met hen gevoerd over wat er zou gebeuren na de fusie. Sommigen dachten echt 'Zijn ze gek geworden daar in Zwolle door samen te werken met de lichtkooien van de RPF'."

Bij de RPF-jongeren was minder voorbereiding op de fusie vereist. Hans reageert: "De kern van het fusieproces is goed blijven praten totdat je eruit bent." Op de vraag wat ze anders zouden hebben gedaan geeft Koen aan: "Ik zou het gesprek nu meer voeren

vanuit lokaal perspectief: wat is er voor hen te halen? Het moet niet alleen een landelijk feestje zijn. We hadden meer de nadruk moeten leggen op de vraag: Wat wil je houden? Dan komt de essentie van wat er nu bestaat naar boven en krijg je mandaat op het veranderen van de rest. Dat is ruimer dan wanneer start vanuit wat er verandert. Bovendien creëer je meer goede energie met zo'n waarderend perspectief."

In het tweede helft spreken Hans en Koen over het werk van christelijke politieke jongeren en het profiel dat zij aan Perspectief hebben gegeven.

Hans: "Houd het contact met de achterban. Wij waren daar druk mee bezig in het proces naar de fusie toe. Je moet voeding houden met de achterban om bewust te zijn van de krachten die er spelen. Ik zie dat terug in mijn eigen familie waar ze zich niet willen laten vaccineren. De christelijke kerk wordt onder druk gezet door complotdenken en populistische partijen. Daarnaast kunnen jongeren door het geluid bij de achterban op te halen de twee meest urgente punten van armoede en klimaatverandering op de agenda zetten. Wat gebeurt er en wat betekent het voor ons als gelovige mensen dat de wereld klassiek gezegd aan het woeden is? Koen en ik waren bezig een smoel, een profiel te creëren voor Perspectief. Vanuit die smoel moet je terugkeren naar de achterban. Wie is dat? Zijn zij nog te activeren?"

Koen geeft daarbij aan hoe aan de slag te gaan als jongerenbeweging en maakt de analogie met de christelijke kerk. "Ik geloof in vormen die mensen activeren. Dus niet het denken in een organisatie maar in een beweging. We hebben eeuwenlang mensen gevraagd naar kerken te komen, maar de kerken moeten zelf in beweging komen en naar de armen, blinden en hulpbehoevenden gaan om te laten zien wie Jezus is. Ik moet dan denken aan de uitspraak: Evangeliseer altijd, desnoods met woorden"

“Ze waren een best grote vereniging maar het was toch wel de fanclub van Leen van Dijke.”

Hans: "Dat is belangrijk. En daarbij moet je het vertrouwen met de mensen terugvinden. Voor kinderen is het makkelijker te vertrouwen dan voor volwassenen. Mensen raken hun vertrouwen kwijt en dat doet veel met het geestelijk welzijn van mensen. Dat zie je door de opkomst van de complottheorieën. Het wantrouwen is een belangrijk signaal waarop aangeslagen moet worden. En probeer dan de jongerenpartij van de nuance te zijn en het af en toe ook niet te weten."

Koen: "Een Utrechtse hoogleraar heeft eens onderzoek gedaan naar het begrip 'vertrouwen'. Andere talen hebben voor dit begrip veel meer woorden. Vertrouwen wordt geconstitueerd door betrouwbaarheid in de zin van doen wat je zegt, maar bijvoorbeeld ook door openheid, acceptatie en congruentie. Als je daar oog voor hebt, treed je wantrouwen niet alleen of vooral tegemoet met woorden van hoop met verhalen en visies, zoals nu vaak gebeurt. Het collectief wantrouwen wordt te vaak toegeschreven aan het ontbreken van levensvisie of innerlijk kompas. Dat kan soms waar zijn, maar vaker is het eenvoudiger: wat iemand zegt komt niet overeen met hoe iemand zich gedraagt en dat lijkt niet te gebeuren, gezien alle enquêtes. Iemands intenties kan je niet bevroeden, maar je kent wel iemands gedrag. In de kerk en in de politiek zouden we dus best wat minder kunnen praten en wat meer kunnen doen."

"Het zit daarnaast ook wel een beetje in het wezenskenmerk van de politiek: het verschil wordt gecultiveerd. Ik heb in mijn studententijd veel gedebatteerd. Ik vond het fantastisch, maar kreeg er later een afkeer van. Het digitaal maken, uitvergroten en uitwonen van het verschil. Het is voor of tegen. Het is winnen of verliezen. Dat staat haaks op waartoe dialoog en politeuma bedoeld zijn, namelijk luisteren, nog een keer luisteren, vertragen, onthaasten, begrijpen, op je in laten werken, duiden en betekenis delen."

Wederzijds afhankelijk

Hoe is de relatie tussen ChristenUnie en Perspectief?

ChristenUnie bestaat twintig jaar, Perspectief zelfs nog wat langer. Hoe was de verhouding tussen ons als jongerenpartij en de moederpartij de afgelopen vijf jaar? We gingen in gesprek met tien (voormalige) bestuurders van Perspectief en actieve Perspectief'ers. Hoe keken zij naar de onderlinge relatie in de periode waarin zij actief waren? Welke thema's waren wanneer belangrijk? Wat is er veranderd - en ook: wat kan er beter?

Redacteuren: Eliatha van de Bruinhorst, Sophie van der Velden en Antrude Oudman

ONAFHANKELIJKHEID

Uit de interviews blijkt helder dat er een verschil zit tussen luis in de pels zijn, zelfstandig zijn en onafhankelijk zijn. De consensus is dat Perspectief een luis in de pels is en moet blijven, dat zij ook zelfstandig moet blijven, maar dat zij als onderdeel van ChristenUnie

niet onafhankelijk is. Dat Perspectief een luis in de pels moet zijn dient niet puur om de belangen van jongeren onder de aandacht te brengen, maar ook omdat tegenwicht voor de ChristenUnie gezond is.

'Een poster van de RPF voor Kamerverkiezingen'

Jarin: "ChristenUnie is relatief jong. Ik geloof in dat je vraagtekens durft te zetten bij de koers van ChristenUnie, met het idee: daar worden we sterker van."

Christel: "Je moet luis in de pels blijven. Je bent wederzijds afhankelijk van elkaar. ChristenUnie is afhankelijk van Perspectief in imago, in nieuwe ideeën en vrijwilligers, jonge enthousiastelingen bij fracties in het land. Die wederzijdse afhankelijkheid is goed."

Jeroen: "Je wordt meestal lid van Perspectief omdat je affiniteit hebt met de standpunten. En de onderliggende principes en standpunten van waaruit je politiek bedrijft komen tussen de twee organisaties overeen, dan kun je als Perspectief de ChristenUnie scherp houden."

Daarbij wordt ook verwezen naar andere politieke jongerenorganisaties, op twee manieren: dat andere organisaties onafhankelijker willen zijn van hun moederpartij en dat Perspectief van ChristenUnie relatief veel ruimte krijgt.

Tim: "Als we het oneens zijn laten we dat horen. We zijn onderdeel van de ChristenUnie dus ik ben er niet op uit om zoveel mogelijk los te komen. Zolang je maar genoeg ruimte hebt, en daar heb ik geen zorg over."

Siewerd: "Als meer leden iets willen doen ter ondersteuning van Perspectief, dan zijn er meer mogelijkheden om minder afhankelijk van ChristenUnie te worden. Die afstand leidt tot meer eigen ideeën en thema's. Met het risico, dat zie je bij meer andere organisaties: te veel onafhankelijkheid. Dan gaan partijen en jongerenorganisaties zich afvragen hoeveel je eigenlijk nog met elkaar te maken hebt."

Matthijs: "De ChristenUnie blijft de moederpartij, en daar zit veel kennis, geld en ervaring die Perspectief niet heeft. Perspectief blijft in die zin afhankelijk van ChristenUnie."

Voor dit artikel werden geïnterviewd: JARIN VAN DER ZANDE (bestuurslid Lokaal 2014-5, bestuurslid Politiek 2015-6 en voorzitter 2016-8), CHRISTEL MONROOIJ (penningmeester 2017-8), ELSEBETH VAN DEN HAZEL (bestuurslid Lokaal 2017-9), SIEWERD DE JONG (voorzitter 2018-20), JEROEN TROOST (bestuurslid Politiek 2018-20), JETSKE GERKEMA, MATTHIJS VET (secretaris 2018-20) en TIM KUIJSTEN (bestuurslid Politiek 2020-nu).

RUIMTE

Het belang van ruimte wordt veel benadrukt. Is deze ruimte in de afgelopen vijf jaar veranderd? Hierbij noemen de meeste geïnterviewden dat Perspectief als organisatie volwassener is geworden. Perspectief is gaandeweg beter georganiseerd en kan kennis en kunde van leden beter mobiliseren om inhoudelijk het gesprek - of de discussie - aan te gaan met ChristenUnie.

Siewerd: "Ik denk dat er altijd een verschil zit tussen de ruimte die ChristenUnie laat aan de jongeren en de ruimte die we zelf afdwingen. Ik denk dat die in recente jaren beide zijn gegroeid."

Moet er meer ruimte zijn? Daarover verschillen de meningen. Gedeelde noemer is vooral dat je alert moet zijn dat de bestaande ruimte behouden blijft.

Siewerd: "Soms moet je zelfs verder gaan dan alleen de luis in de pels en wat schoppen. Soms wil je gewoon niet alleen de deur intrappen, je wil naar binnen." Er zijn wel grenzen.

Christel: "We moeten sensitief zijn dat dingen gevoelig kunnen liggen en dat de fractie er een andere keus in maakt. Niet dat we niet mogen laten weten dat we er niet mee eens zijn. Je zit in een afhankelijkheidsrelatie, dat maakt het soms lastig."

Siewerd: "Onze zelfstandigheid zal niet altijd naar buiten heel zichtbaar zijn, als je maar weet als bestuur en vereniging: onze beslissingen, daar zijn wij verantwoordelijk voor. Dan zit je goed."

THEMA'S

Coalitie-Y komt vrijwel zonder uitzondering voorbij als wordt gevraagd naar een gezamenlijk succes van ChristenUnie en Perspectief. Op welke thema's wijken ChristenUnie en Perspectief af? En op welke thema's ontstond frictie? De meesten noemen thema's die in hun bestuursperiode actueel en omstreden waren. Soms botsten we inhoudelijk, soms botste het op de politieke beweegruimte voor ChristenUnie.

Siewerd: "Eén van de moeilijkste punten was een onderwerp waar we het inhoudelijk wel over eens waren. Het ging over het kinderpardon. Voor de ChristenUnie zat er niets anders op dan achter de schermen aankloppen bij de coalitie en de staatssecretaris van toen. Voor ons ontstond veel frustratie. Mogelijk zou één van onze leden dan uitgezet moeten worden."

Jarin: "Rondom de maatschappelijke diensttijd gingen

we tegen de ChristenUnie in. We vonden dat we jongeren die opgezadeld zitten met studieschuld, drukte op de woningmarkt en mentale zorgen, niet mochten opzadelen met een maatschappelijke dienstdienst. Een botsing komt vaak voort uit het feit dat de achterban van ChristenUnie verdeeld is en het bewuste thema gevoelig ligt.

Jarin: "ChristenUnie en Perspectief botsten in mijn tijd niet echt op inhoud. Het was voor mijn gevoel vaker dat we drie stappen vooruit waren. Dat was zo in het geval van mentale gezondheid van jongeren, duurzaamheid en Israël. Daar reageerde ChristenUnie op met: moet dat zo snel, jongens, we raken een deel van onze achterban kwijt. Maar ik zie nu dat veel van die thema's toch hun weg hebben gevonden naar het verkiezingsprogramma van de ChristenUnie. Dat is een compliment voor Perspectief."

Maar het standpunt over Israël en Palestina werd niet veranderd zoals Perspectief wilde, geeft Jarin aan. Dit thema wordt veel genoemd. En opvallend is dat de meesten zeggen dat het thema absoluut leeft bij Perspectief, maar meteen toevoegen dat ze zelf geen specialist zijn.

Jarin: "In mijn tijd wilden we een motie indienen om het 'Jeruzalem als ongedeelde hoofdstad' standpunt van de ChristenUnie te schrappen, daar was wel vuurwerk over. Uiteindelijk kwamen we tot een compromis: als wij dat amendement zouden schrappen, zou de ChristenUnie een congres over Israël organiseren in Jeruzalem. Dat congres is nooit georganiseerd."

Elsbeth: "Israël is altijd een heet hangijzer."

“Soms moet je zelfs verder gaan dan alleen de luis in de pels en wat schoppen. Soms wil je gewoon niet alleen de deur intrappen, je wilt naar binnen.”

Siewerd: "Ik denk dat wij als Perspectief er wat neutraler in willen staan. We willen ook graag dat ChristenUnie er wat genuanceerder in staat. Ik denk dat als je de discussie gaat voeren, dat je te horen krijgt dat de meesten dat ook willen."

CONCLUSIE

Over het algemeen zijn de ervaringen positief.

Matthijs: "Ik heb die verhoudingen altijd als positief en goed ervaren. Op politiek niveau verschilt dat nog wel. Ik denk dat Perspectief altijd wel heel trouw is geweest aan de ChristenUnie, misschien iets té trouw. Perspectief steunde de ChristenUnie politiek, besprak moeilijke punten vaak achter gesloten deuren of ging die uit de weg."

Tim: "Ik heb niet de indruk dat ChristenUnie ons te braaf vindt. Als we het oneens zijn zeggen we het. Maar we overleggen eerst intern, de koninklijke route zoals dat heet."

“ChristenUnie en Perspectief botsten in mijn tijd niet echt op inhoud. Het was voor mijn gevoel vaker dat we drie stappen vooruit waren.”

Interview - Van PerspectieF naar politicus?

Jarin van der Zande: “PerspectieF was voor mij de plek om te leren en te ontdekken wat christelijk sociale politiek is.”

Voor politieke partijen is jong talent aanwinnen, opleiden en door laten stromen cruciaal. In dit interview spreken we twee ChristenUnie politici over hoe dat ging van PerspectieF naar fractiewerk. Jarin van der Zande was voorzitter van PerspectieF, werkt nu in Public Affairs, en is doorgestroomd naar de Apeldoornse fractie. Ruben van de Belt was voorzitter PerspectieF Zwolle, lid van de PerspectieF denktank en is naast zijn werk bij het ministerie van EZK, raadslid in Zwolle.

Redacteur: Yaroslava Tymts

Van PerspectieF naar politicus?

Voor politieke partijen is jong talent aanwinnen, opleiden en door laten stromen cruciaal. In dit interview spreken we twee ChristenUnie politici over hoe dat ging van PerspectieF naar fractiewerk. Jarin van der Zande was voorzitter van PerspectieF, werkt nu in Public Affairs, en is doorgestroomd naar de Apeldoornse

fractie. Ruben van de Belt was voorzitter PerspectieF Zwolle, lid van de PerspectieF denktank en is naast zijn werk bij het ministerie van EZK, raadslid in Zwolle.

Met wat voor onderwerpen was je bezig in je PerspectieF tijd en is dat later nog teruggekomen?

JARIN: In mijn bestuursperiode deden we veel met huisvesting voor starters. Dat hebben we ook vertaald in de lokale politiek. In een campagne hebben we met Carola Schouten een actie over wonen gevoerd bij een bedrijfspand om er huisvesting van te maken. Dat is zo'n onderwerp wat we bij PerspectieF hebben uitgedacht, waar we landelijk voor staan en dat we lokaal ook konden gebruiken

Wat zijn vaardigheden die je bij PerspectieF hebt geleerd of kennis die je hebt opgedaan?

JARIN: PerspectieF heeft me geleerd om na te denken waarom wij vinden wat we vinden. Waar we bij PerspectieF over nadachten en waarom we dat belangrijk vinden, hielp mij heel erg in het formuleren van standpunten in mijn lokale werk. PerspectieF was voor mij de plek om te leren en te ontdekken wat christelijk sociale politiek is.

RUBEN: Veel debatavonden vond ik leuk en ook nuttig voor mijn werk als gemeenteraadslid. Ook heb ik bij de denktank gezeten. Daar hebben wij verschillende amendementen op het verkiezingsprogramma geschreven. Die ervaring is handig, omdat ik nu in de raad veel bezig ben met moties en amendementen. Maar ook strategisch denken heb ik bij PerspectieF geleerd.

Wat voor advies hebben jullie voor PerspectieF-leden die richting jullie functie willen doorgroeien?

RUBEN: Ik zeg gewoon doen. Raadslid zijn kan je leren, iedereen weet dat het tijd kost om alles onder de vingers te krijgen. Het is belangrijk dat jongeren in ChristenUnie-fracties goed worden vertegenwoordigd. Als jongere heb je een ander netwerk, andere kijk op de zaken, en weet dat je echt iets toevoegt. Politiek kun je niet uit de boeken leren, je moet het gewoon doen en je moet ook durven fouten te maken.

JARIN: Aanwezig zijn. Ga ook naar lokale fracties en PerspectieF-activiteiten. Onderzoek of het wat voor je is. Het politieke en vertegenwoordigende werk is anders dan lid zijn van de denktank van PerspectieF, dus het moet je ook liggen.

Als je een doel hebt en dit ook echt wil en jezelf wil profileren of neerzetten als een jonge politicus, kies dan ook een paar thema's die dicht bij je hart liggen, waar je echt voor wil gaan. Je moet wel doorzetten in de politiek, het is een sport van lange adem. Ga er niet vanuit dat je vandaag een beslissing neemt en morgen raadslid bent en overmorgen wethouder.

Hoe ben jij van PerspectieF naar fractiewerk gegaan?

JARIN: Ik rolde als werkgroep lid PerspectieF binnen en toen ging ik makkelijker naar allerlei PerspectieF activiteiten. Ik was eerder al eens bij een fractie wezen kijken. Ik ben later door die fractie benaderd toen zij kandidaten voor de lijst zochten. Ik ben toen meer naar vergaderingen van de Raad en commissies gaan kijken. Eerst ben ik op plek 8 gezet en werd ik fractievolger (of commissielid). Voor de volgende verkiezingen, toen ik het politieke werk wat onder de knie had, kreeg ik een verkiesbare plek.

RUBEN: Het PerspectieF opleidingsprogramma 'Smaakmakers' heeft mij toen geholpen. Het was een programma voor PerspectieF'ers die graag iets in de lokale politiek wilden doen. Ik hoop dat PerspectieF dat weer zal organiseren. Hier in Zwolle stond de fractie open voor nieuwkomers. Ik kreeg plek 3 en was daarmee de hoogste nieuwkomer. In de fractie zelf heerste een laagdrempelige cultuur. Ik kon snel en gemakkelijk meedraaien en mijn mening werd snel serieus genomen.

Wat zijn de voordelen voor PerspectieF'ers die ze misschien nog niet zien?

RUBEN: Bij PerspectieF bouw je een heel netwerk op. Je werkt samen met een diverse team en leert veel van elkaar. Binnen een fractie voeg je wat anders toe, maar je voegt ook dat toe wat oudere fractieleden niet hebben.

JARIN: In een gemeenteraad de ChristenUnie vertegenwoordigen is anders dan dat je de theoretische kant bij PerspectieF bespreekt. Dit is niet negatief bedoeld, maar je krijgt juist de kans om dat in de praktijk te brengen in jouw stad of dorp.

Zo zijn er meer thema's die op lokaal niveau heel anders uitpakken dan wat we bij PerspectieF met elkaar bedenken. Dat is juist een voordeel, want het verruimt en vergroot je politieke leefwereld.

Wat zijn valkuilen of moeilijkheden geweest toen je des tap naar een fractie maakte?

JARIN: Je moet je wel invlechten in de lokale democratie, niet perse in je lokale CU-fractie want daar zijn ze wel hartelijk. Er worden beslissingen gemaakt die over de toekomst gaan van de stad en daarvoor moet je stevig in je schoenen staan om effectief mee te kunnen draaien. Daardoor moet je je er niet laten afschrikken maar zie het wel als een uitdaging. Juist die inzichten die we als jongeren meenemen in de lokale democratie zijn meer dan noodzakelijk.

RUBEN: Doorloop naar de fractie verliep soepel. Maar als raadslid moet je verschillende procedures snappen en ze werken allemaal net iets anders, hier moest ik wel aan wennen.

Wat motiveerde jou om doorstap naar een CU fractie te maken?

RUBEN: Voor mij is politiek een plek om vorm te geven aan mijn roeping als christen in deze samenleving. Voor mij heeft dat alles te maken met rechtvaardigheid en recht doen in de wereld. Wat ik ook zie, is dat ik talenten heb die passen bij die wereld. Ik geloof dat roeping echt bij de schepping hoort. God geeft je bepaalde talenten en stuurt jou daarmee op een pad. Ik vind het ook prachtig om te werken vanuit evangelie en koninkrijk van God aan een rechtvaardiger, gezonder en groener Zwolle. Gemeentepolitiek is daar een mooie plek voor.

JARIN: Het was mijn ambitie om het politieke handwerk te leren. Ik vond het leuk omdat politiek aan het eind van de dag ook een instrument is om je visie op de samenleving te realiseren. Het voordeel van lokale ten opzichte van landelijke politiek is dat de schaal kleiner is. Het impact van jouw handelen is sneller zichtbaar dan bij landelijke politiek.

Wat kan PerspectiefF nog beter doen om beter aan te sluiten op lokale politiek?

JARIN: Perspectief is niet heel erg lokaal georganiseerd. In mijn periode als bestuurder waren we hard bezig om lokale afdelingen te versterken met jongerenvertegenwoordigers en ook regionale binding te versterken. Uiteindelijk gaat het om verantwoordelijk-

heid die in eigen kleine kring en lokale gemeenschap begint. Dat past ook bij onze christelijk sociale visie, en voel ik wel als lokale politicus. In de kern gaat politiek volgens mij om dienstbaar zijn aan de ander. We vergeten wel eens dat dienstbaar zijn aan een ander begint bij je eigen buurman en wijk.

Hoe zie je PerspectiefF nu?

RUBEN: Ik vind het goed dat er binnen PerspectiefF meer diversiteit is en dat daar ook aandacht voor gevraagd wordt. Toen ik bij PerspectiefF begon was er weinig diversiteit. Je zag overal mannen in colberts en ik was er een van. Ook is het heel mooi dat er steeds meer ruimte komt voor jongeren met andere vaardigheden dan die op de universiteit gewaardeerd worden. Hierin is PerspectiefF echt een voorbeeld voor de ChristenUnie-fracties.

Ruben van de Belt:
“Raadslid zijn kan je leren, iedereen weet dat het tijd kost om alles in de vingers te krijgen.”

1 gratis

intakegesprek voor
loopbaancoaching of
juridisch advies?

RMU www.rmu.nu/gratis-intakegesprek

**20
JAAR!**

uit de oude doos Verbinding

In de ruim twintig jaar dat PerspectiefF bestaat, zijn er veel acties uitgevoerd, meningen geuit en discussies gevoerd. Ook PerspeX kan putten uit een geschiedenis vol politieke input. We doken in het archief. Wat is er de afgelopen vijf jaar allemaal geschreven? Tim Kuijsten, huidig bestuurslid Politiek en oud-redacteur van PerspeX schreef voor het maartnummer van 2017 een column die tijdloos lijkt - en volledig toepasbaar op het huidige politieke klimaat.

‘We moeten zoeken naar wat ons verbindt’, hoor ik Gert-Jan Segers op de radio zeggen. De verkiezingen lijken daar inderdaad over te gaan, maar het land zelf lijkt er minder door in beslag genomen te zijn. Want onze normen en waarden staan op losse schroeven, althans, dat hangt af van de definiëring die we hantieren voor ‘onze normen en waarden’. En laat daar nou

op het moment alles behalve consensus over bestaan. Sterker nog, het is inmiddels zelfs niet helemaal meer duidelijk wie er allemaal nog hoort bij dit land. Of wie er bij mag horen.

Ook in de politiek lijkt ‘verbinding’ niet een actueel begrip te zijn. De versplintering is groter dan ooit en

wanneer iemand ook maar een detail in het partijprogramma ontdekt dat diegene tegen de borst stuit, ziet men dat inmiddels als aanleiding om een eigen Haagse club op te richten. Niet zelden volledig rond dat detail gebouwd overigens. Overeenkomsten en samenwerking zoeken is in parlementaire kringen momenteel niet erg hip, en de enkele partij die toch een kleine handreiking poogt te doen naar de overkant wordt direct door de kiezer teruggefloten.

En juist in een tijdperk waarin frustratie en polarisatie de overhand lijken te krijgen bestaat er ook respect voor een duurzame visie. **Waar aan de ene kant de stem van het populisme menigeen weet te verleiden hun verhaal in overweging te nemen, klampen mensen aan de andere kant zich steeds meer vast aan redevoeringen vol nuance en optimisme.** Die laatste groep presenteert zich vaak met minder geschreeuw en valt daardoor ook minder snel op. Maar kijkend naar de inhoud van hun verhaal komt men toch uit bij de constatering dat de oplossingen voor de problemen eerder bij hen te vinden zijn. Idealen en principes staan hier nog voorop. Het doel wordt niet door alle middelen geheiligd en politici zijn er nog niet belangrijker geworden dan de politiek. En belangrijker nog,

de kiezersstem bestaat er voor de politieke overtuiging en niet andersom. En als de ChristenUnie bij de burger bekend kan blijven als een partij die tot die laatste groep behoort, dan heeft de term 'verbinding' ineens enorme potentie. Want politici die standvastig voor hun grote idealen blijven staan kunnen het zich ook veroorloven om met het oog op samenwerking af en toe de concullega iets te gunnen. Zo'n partij kan ook nog rekenen op daadwerkelijk vertrouwen wanneer het haar beloftes doet. Dergelijke beloftes hebben hun waarde immers nog niet volledig verloren.

Laten we hopen dat de aankomende verkiezingen weer over ideologie en visie gaan, en niet over trashedalk en persoonlijk moddergooien zoals we niet lang geleden in de VS hebben gezien. Dan hebben termen als 'verbinding' weer een plaats in het politieke debat. Laten we hopen dat strategische spelletjes en sluwe provocaties zo veel mogelijk achterwege blijven en politiek weer met het hart gevoerd wordt. Misschien dat dan ook het burgerlijk hart zal herstellen en we in navolging van de politiek ook elkaar weer recht in de ogen kunnen kijken. En wie weet hoe gezellig het dan weer kan worden.

'Dán kan PerspectieF een helder zicht op de toekomst bieden'

Het afgelopen jaar heeft mij doen twifelen aan het nut van politieke jongerenorganisaties. De ene na de andere kwam slecht in de publiciteit; de SP koppelde zich los van Rood, dat 'te communistisch' zou zijn, JOVD, jeugd tak van de VVD, zou zich schuldig hebben gemaakt aan racistische en nazistische uitingen, en de jeugd van Forum voor Democratie, JFVD, zou er extreemrechtse trekjes op na houden. Het deed bij mij de vraag rijzen wat het doel nou eigenlijk is van een jeugdpartij (lees: PerspectieF) en, misschien nog wel relevanter, wat het doel zou moeten zijn.

Redacteur: Nathan Meindersma

Luis in de pels

De meest besproken politicus was het afgelopen jaar hoogstwaarschijnlijk Pieter Omtzigt, voormalig CDA'er. Hij werd menigmaal vleidend een luis in de pels genoemd, waarmee er werd gewezen op zijn kritische houding en zijn doorzettingsvermogen. Ik denk dat zo'n houding ook een eigenschap zou moeten zijn van een jongerenorganisatie; op een goede manier lastig zijn, en de verbonden politieke partij op scherp houden.

Essentieel hierbij is echter dat dit gepaard gaat met een constructieve houding. Een aloude mos is dat jeugdpartijen erg progressief zijn en uit zijn op verandering. Hierbij haal ik in herinnering de oproep van zes jeugdpartijen, waaronder PerspectieF, om geen nieuw kabinet met Mark Rutte aan het roer te moeten willen. En laten we man en paard noemen: ook de kritische uitspraken van PerspectieF over het niet steunen van de motie van wantrouwen tegen Rutte door de ChristenUnie waren weinig verbindend. In deze tijd van absolute verdeeldheid in de maatschappij denk ik dat dergelijke statements geen soelaas bieden, sterker nog: dat deze voor nog meer verdeeldheid zorgen.

'Geef geloof een stem'

De politiek is een plek waar ellebogenwerk aan de orde van de dag is; koste wat het kost moet er naam gemaakt worden. Jezelf hierbij profileren is niet meer dan normaal. Hoe zit dit echter in de christelijke politiek? Is het doel van de christelijke politiek niet om, zoals de leuze van de CU luidt 'geloof een stem te geven'? God moet centraal staan binnen christelijke partijen, en niet alleen in woord, door politiek beleid, maar ook in daad, door de omgang met elkaar. Onze stem mag in Zijn dienst staan.

Laten we hopen dat de aankomende verkiezingen weer over ideologie en visie gaan, en niet over trashedalk en persoonlijk moddergooien zoals we niet lang geleden in de VS hebben gezien. Dan hebben termen als 'verbinding' weer een plaats in het politieke debat. Laten we hopen dat strategische spelletjes en sluwe provocaties zo veel mogelijk achterwege blijven en politiek weer met het hart gevoerd wordt. Misschien dat dan ook het burgerlijk hart zal herstellen en we in navolging van de politiek ook elkaar weer recht in de ogen kunnen kijken. En wie weet hoe gezellig het dan weer kan worden.

Interview **Carola Schouten**

**‘Het is de rol van
PerspectieF om
de moederpartij
scherp te houden’**

Fotograaf: Anne Paul Roukema

Carola Schouten: God heeft de man en de vrouw gemaakt omdat ze elkaar goed aanvullen, juist ook in de politiek.

Carola Schouten kwam in 2011 voor het eerst in de Tweede Kamer voor de ChristenUnie en is onderhand uitgegroeid tot één van de boegbeelden van de partij. Als minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (demissionair sinds 15 januari 2021) is ze moeilijke beslissingen niet uit de weggegaan, met pittige dossiers zoals de stikstofcrisis en de corona-uitbraken in nertsenfokkerijen, wat dikwijls leiden tot veel media-aandacht. Daarnaast was ze als vicepremier nauw betrokken met het managen van de coronacrisis; in het Catshuis moest elke week opnieuw de koers van het land bepaald worden. Carola: ‘Soms kijk je terug en besef je pas hoe ontzettend druk het is geweest.’

Redacteur: Marnix Koops

Voordat ik de kans krijg om aan te bellen bij het statige pand in Rotterdam Delfshaven, wordt de deur al vrolijk opengedaan door Carola. Het is vrijdagmiddag en Carola is net terug van een overleg met Rutte

c.s., waar ze heeft moeten vergaderen over het wel of niet afschaffen van sommige coronamaatregelen. Carola vraagt voordat we beginnen eerst naar mijn vakantie, waarna we ontdekken dat we beiden naar

Toscane zijn geweest deze zomer. Tijdens het gesprek blijft Carola joviaal en open en vertelt ze hartelijk over de afgelopen tijd, haar jongere jaren en haar kijk op PerspectieF en beantwoordt ze openlijk mijn politieke vragen.

Het is een erg drukke tijd geweest: de stikstofcrisis, door Rutte destijds bestempeld als de ergste crisis die hij ooit had meegemaakt, gevolgd door een nog veel grotere crisis, de coronapandemie. Als minister heb je het natuurlijk al superdruk, heb je het allemaal vol kunnen houden?

Wat een aardige vraag! Ik denk dat je daar niet te vaak bij stil moet staan. Het beste is gewoon om door te gaan. Vaak zie je dan achteraf pas hoe druk het is geweest. Als je terugkijkt, dan heb je wel eens van die momenten dat je denkt, wow, wat is er allemaal gebeurd?

Dat kan ook leiden tot problemen, als je nooit stilstaat.

Dat is waar, je moet wel een aantal mensen om je heen zetten die daar alert op zijn. Die merken als jij gaat veranderen of als je echt heel erg gestrest raakt. Dan vertellen ze mij dat het goed is om wat af te schalen en een zaterdag of zondag even niks te doen.

En hoe ontspan je op zulke momenten?

Ik vind sporten erg leuk, dus ik ga dan gewoon even een rondje hardlopen.

Word je dan niet constant herkend?

Nee, Rotterdammers zijn van nature heel relaxed, die kijken niet op of om, zeg maar. Men verwacht mij natuurlijk in nette kleding, niet in sportkleding. In een bar word ik soms wel eens aangesproken, maar dat leidt meestal tot erg interessante gesprekken.

Carola en ik kennen elkaar goed van vroeger. Vanaf mijn 15e tot 18e krijg ik 3 jaar lang vereniging, een vorm van overdenking met jaargenoten over het geloof, van Carola in Rotterdam.

Vereniging geven aan een groep onrustige tieners kan een grote uitdaging zijn, hoe heb je dat ervaren?

Ik vond het erg leuk om te doen! De vragen van jullie zetten mij vaak aan het denken, waardoor ik zelf weer meer bezig was met het geloof. Het was voor mij ook een beetje ontspanning van het werk als Kamerlid. Ik

denk dat ik het nu, als minister, qua tijd niet meer had kunnen doen.

Zelf heb je ook een zoon, die sinds kort uit huis woont. Is hij ook politiek betrokken?

Wij hebben samen veel politieke discussies, dan wil hij weten wat ik ergens van vind. Nou, als ik het ene vind, dan vindt hij het andere. Over corona hebben we discussies over maatregelen die dan genomen worden en dan zegt hij: ‘Waarom doe je dit nou en waar baseer je dat dan op?’ Hij is het dan niet altijd met mij eens natuurlijk, maar welke zoon is het altijd met zijn moeder eens?

Was je zelf als jongere al betrokken met de politiek?

Ik wilde eigenlijk pas lid worden op het moment dat de GPV met de RPF samenging (het Gereformeerd Politiek Verbond en de Reformatorische Politieke Federatie fuseren in het jaar 2000 tot de ChristenUnie red.), want ik vond het zo raar dat die twee aparte partijen waren.

Als student was ik naar de allerlaatste uitslagenavond geweest van de GPV. De GPV bleef toen steken op twee zetels, dus van een groot feest was geen sprake. Op de terugweg naar het station liepen we langs het feest van GroenLinks, waar een grote winst was geboekt. Toen zijn we daar naar binnen geslopen en hebben we daar de rest van de avond doorgefeest!

De meeste leden van een jongerenpartij willen vaak wat veranderen aan de moederpartij. Welk punt zou jij graag willen aanpassen in het partijprogramma?

Van mij mag het meer zichtbaar worden dat de ChristenUnie ook een partij is voor homoseksuelen en lesbiennes. Ik weet dat er enkele LHBTIQ+ mensen actief zijn voor de partij, maar het zou mooi zijn als we dat ook steeds meer terugzien op kandidatenlijsten. Ik vind het jammer dat veel mensen denken dat wij daar als partij niet open voor staan.

Arie Slob kwam negatief in het nieuws toen hij zei dat reformatorische scholen in het recht stonden met de anti-homoverklaring.

Het is erg jammer dat juist Arie Slob zo in het nieuws kwam. Tijdens zijn tijd als lijsttrekker kwam hij juist op voor homo's binnen de partij. Hij legde in dat debat uit hoe grondrechten kunnen botsen, hoe vrijheid van onderwijs een belangrijk grondrecht is en dat je dus ook als school juridisch het recht hebt om te vragen

in te stemmen met een identiteitsverklaring. Daar is hij op aangevallen. Maar hij zei óók dat niet alles in een identiteitsverklaring hoort te staan en dat het afwijzen op grond van iemands geaardheid echt niet kan. Jezus leert ons om niet te oordelen, en ik denk dat dit altijd centraal moet staan.

Iets anders: binnen de jongerenfractie van de SGP is laatst een discussie geweest over de rol van de vrouw in de bijbel. Veel jongeren vonden dat de vrouw, volgens de bijbel, onder de man zou staan (man als hoofd van de familie). Binnen de CU speelt dit minder, maar toch zijn kerken pas recent vrouwen in de kerkenraad aan het binnenlaten. Wat vind je van zulke teksten in de bijbel?

Heb jij de tekst ook bij je?

Voor u, vrouwen, geldt hetzelfde: erken het gezag van uw man. (1 Petrus 3)

Ik kan met de hand op mijn hart zeggen dat ik geloof dat God ons talenten heeft gegeven en dat wij die breed in de samenleving mogen inzetten. God heeft

de man en de vrouw gemaakt omdat ze elkaar goed aanvullen, juist ook in de politiek. Als er christenen zijn die dat niet vinden, verschil ik met hen daarover van mening. Ik vind juist dat vrouwen in de bijbel cruciale rollen vervullen, voor de tijd waarin de bijbel geschreven is, was dat progressief!

Hoe kijk jij naar onze jongerenvereniging: PerspectieF? Er is tijdens de "Omtzigt-gate" een brief verschenen van PerspectieF die Gert-Jan Segers sterk afraadde om met Rutte verder te gaan, hoe werd daarop gereageerd?

Ja, die brief heb ik inderdaad langs zien komen, maar het is niet zo dat wij dan boos op de jongerenorganisatie zijn of iets dergelijks. Ik vind het juist goed dat PerspectieF er zijn eigen mening op na houdt. Jullie moeten de moederpartij natuurlijk scherp houden! Wij zijn als partij in ieder geval erg dankbaar voor een actieve jongerenvereniging. Over samenwerking met Rutte, ik heb goed met hem samengewerkt, en als wij als ChristenUnie niet verder willen gaan met de VVD moet dat zijn vanwege de inhoud en niet om de persoon Rutte.

Anne Paul Roukema

Geloof en wetenschap in één studie?

Loop een dag mee op de TUA

Kijk op www.tua.nl

Theologische Universiteit Apeldoorn

FIDESCO Nederland Geloof en Samenwerking

Ga op missie!

Geef twee jaar van jouw leven. Voor elk beroep hebben we een passend project. Meer dan 2000 anderen gingen je voor. Geïnteresseerd/vragen? Op 11 september 2021 hebben we een informatie-ochtend per Zoom. Meld je aan per mail.

Ondersteun ons met gebed of giften

Fidesco Nederland is afhankelijk van giften. Door deze bijdragen kunnen we geschikte kandidaten vinden, trainen en uitzenden om mensen in ontwikkelingslanden lokaal te ondersteunen.

30 jaar Fidesco Nederland

Jubileumviering 2 oktober 2021
Titus Brandsma Memorial
Nijmegen

@ info@fidesco.nl

0852-731732

www.fidesco.nl

IBAN
NL53 ABNA 0566 0142 97

Fidesco Nederland

PerspeX
Colofon

Hoofdredacteur
Antrude Oudman

Redactie
Anne Kelder
Daniël van Holten
Eliatha van de Bruinhorst
Marnix Koops
Nathan Meindersma
Pieter Jan de Jong
Sophie van der Velden
Tim Woertink
Yaroslava Tymts

Design en opmaak
Matthja Sterk (www.matthja.nl)

VGS Nederland

It Bernlef Ielde (Leuwarden) GSV Groningen
Vis Vitalis Dordrecht FQI Kampen Pro Deo Coevorden VGST Enschede
VGSL Leiden VGSD Delft VGSR Breda VGSW Wageningen Betula pubescens Arnhem VGSN Nijmegen

In jouw studentenstad

Kom bij ons langs! vgs-nederland.nl
[@vgsnederland](https://www.instagram.com/vgsnederland)

www.dewittenberg.nl **de Wittenberg**
ontdekkers | geloven | beleven

GOD ZOEKEN IN DE STILTE
Kies voor een retraite op de Wittenberg

Wat vind jij?

Als PerspeX-redactie zetten we ons in om elk kwartaal een magazine vol genuanceerde of juist uitgesproken stukken te schrijven. We houden wel van een politieke discussie en dat is inmiddels niet alleen tot het magazine beperkt: we plaatsen ook regelmatig online stukken. Waar moeten we over schrijven? Laat het ons weten als we een thema op moeten pakken voor de site of in het magazine! Discussieer mee!

Mail: perspex@perspex.nu
Instagram: [@cu_perspex](https://www.instagram.com/cu_perspex)